

Rusland

Van BRIC's naar BIC's

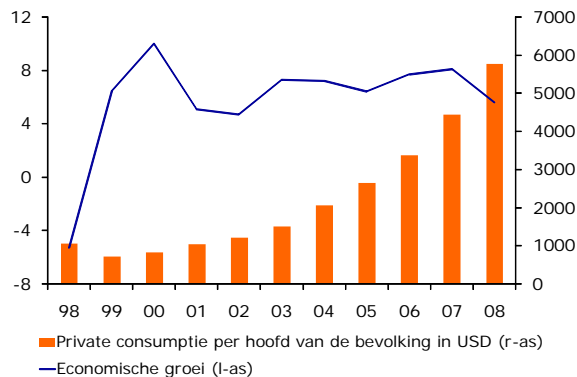
De afgelopen jaren was er veel aandacht voor de opkomst van de BRIC-landen. Voorlopig heeft Rusland echter weinig te zoeken heeft in het gezelschap van de opkomende economische grootmachten van de 21^e eeuw.

Begin dit decennium lanceerde Goldman Sachs de term BRIC's als aanduiding voor de vier opkomende economische grootmachten van de 21ste eeuw, te weten Brazilië, Rusland, India en China. De term heeft inmiddels breeduit ingang gevonden en Brazilië en Rusland kondigden eind 2008 zelfs de eerste BRIC's-top aan. Volgens Goldman Sachs wordt economische ontwikkeling over langere periodes, en dus ook het BRIC-potentieel, vooral bepaald door (1) de kwaliteit van instituties in een land, (2) de macro-economische stabiliteit, (3) de openheid van de economie en (4) de aanwezigheid van een hoog opgeleide bevolking. Een nadere analyse leert dat Rusland op al deze terreinen ernstige problemen kent.

De boom-jaren voorbij

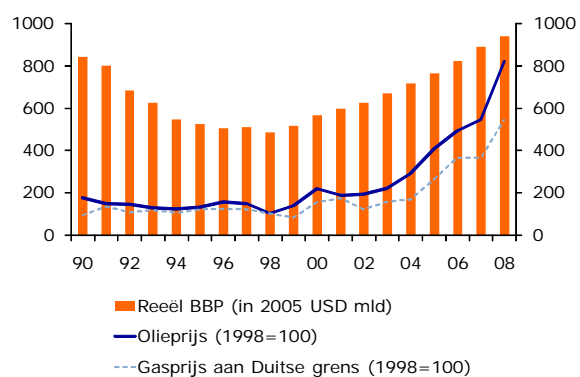
Voordat de mondiale financiële crisis genadeloos toeslag, maakte Rusland economisch een uiterst voorspoedige periode door. De economie groeide de afgelopen jaren met zo'n 7% per jaar en reële lonen stegen zelfs met zo'n 10% tot 15% per jaar. Na de chaos en stagnatie van de jaren negentig leek Rusland eindelijk de weg van groei, stabiliteit en welvaart te hebben gevonden. Wanneer de dramatische terugval van de jaren negentig wordt meegenomen is de recente groei echter veel minder sensationeel; pas in 2007 overtrof het reële Russische BBP het niveau van 1990. Tegelijkertijd was de olieprijs medio 2008 ruim tien keer zo hoog als tien jaar daarvoor. De economische groei werd verder sterk gestimuleerd doordat de afgelopen jaren massaal buitenlands kapitaal, vooral in de vorm van leningen, richting Russische bedrijven en banken stroomde. De mondiale financiële crisis raakt momenteel Rusland juist zo hard, doordat zij een eind maakt aan de twee laatste stuwende krachten. De Russische economie zal in 2009 dan ook flink krimpen. Op de lange termijn is het beeld voor Rusland nauwelijks gunstiger.

Grafiek 1: Hoge groei, consumptie stijgt snel...

Bron: EIU

Grafiek 2: ...maar vooral door duurdere olie en gas

Bron: Reuters EcoWin, EIU

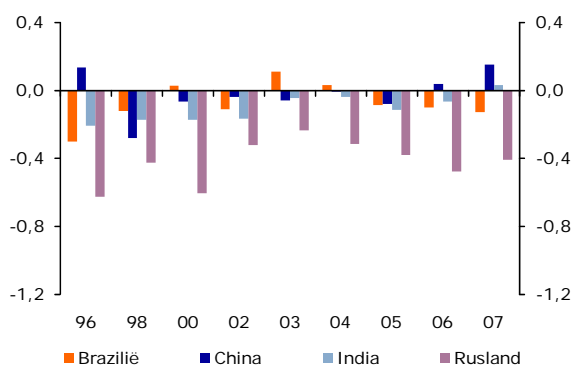
Rusland

Instituties

De grootste beperkingen voor de economische ontwikkeling van Rusland bevinden zich op institutioneel terrein. Zo zorgt de onzekerheid die het gevolg is van het slechte bestuur voor een sterke gericht-

heid op de korte termijn. Corruptie en slechte rechtsbescherming remmen de ontwikkeling van het midden- en kleinbedrijf, en daardoor ook de dynamiek van de Russische economie. Concurrentie gaat vaak niet op basis van kwaliteit en prijs, maar op toegang tot de macht. In de top van de grote strategische bedrijven zitten hoge ambtenaren en ministers die bovendien vaak een achtergrond in de veiligheidsdienst hebben. De geringe effectiviteit van de overheid hindert ook de uitvoering van het economisch beleid, vooral in de huidige crisiseconomie. Publieke goederen en diensten zijn vaak slecht, wat onder meer blijkt uit de beroerde staat van de Russische infrastructuur.

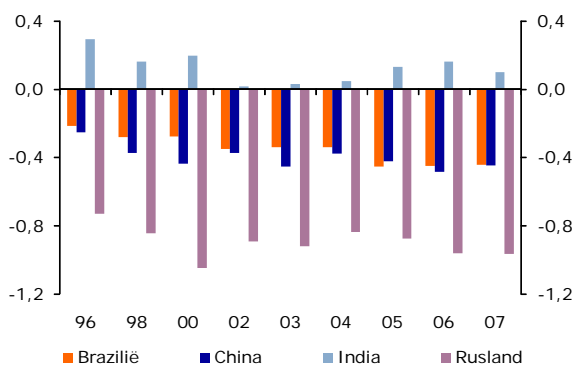
Grafiek 3: Effectiviteit Russische overheid is laag

Bron: Worldwide Governance Indicators, Wereldbank, laagste -2.35 (Somalië), hoogste 2.41 (Singapore)

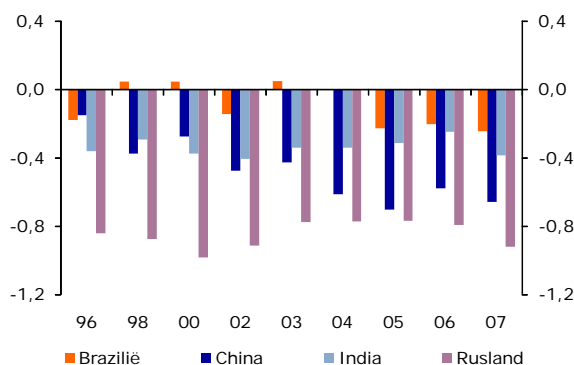
Ook de financiële markt is onderontwikkeld, waarbij vooral de afwezigheid van lange termijn investeerders opvalt. Russische bedrijven hebben daardoor vaak alleen toegang tot korte termijn financiering of financiering in vreemde valuta. Dit maakt hen extra kwetsbaar in tijden van crisis. Rusland scoort op institutioneel vlak veel slechter dan Brazilië, China en India. Zo eindigt Rusland van alle BRIC's bij vier van de zes indicatoren voor goed bestuur van de Wereldbank als laagste en bij twee indicatoren als een na laagste. De effectiviteit van de Russische overheid is laag, net als de kwaliteit van de regelgeving. De score voor de *rule of law* en de controle op corruptie is nog slechter en verslechterde de afgelopen jaren bovendien nog verder. Op de twee laatstgenoemde terreinen

Grafiek 4: Rule of law is zeer zwak in Rusland

Bron: Worldwide Governance Indicators, Wereldbank, laagste -2.64(Somalië), hoogste 2.01(Zwitserland)

Grafiek 5: Corruptie is groot en neemt weer toe

Bron: Worldwide Governance Indicators, Wereldbank, laagste -1.87(Somalië), hoogste 2.60 (IJsland)

Rusland

behoort Rusland zelfs tot de 20% slechts scorende landen ter wereld. Ook op de 180 landen tellende *Corruption Perceptions Index* van Transparency International staat Rusland op de 147^e plaats, samen met Bangladesh, Kenia, en Syrië en ver beneden Brazilië (80^e), China (72^e) en India (85^e).

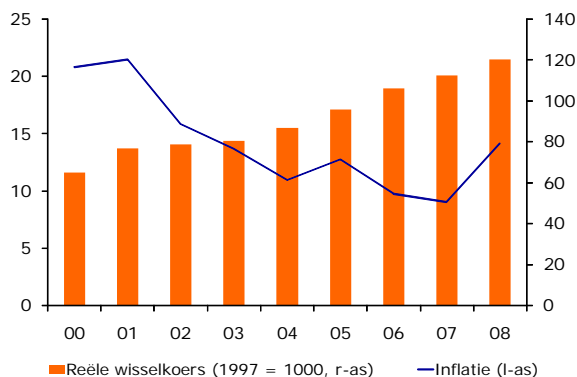
Macro-economische stabiliteit

Mede door de slechte instituties is nauwelijks sprake van diversificatie van de economie. Hierdoor blijft de economie meedeinen met de prijzen van olie en gas. Het tempo waarin Rusland ondanks een lage overheidsschuld en bijna USD 600 mrd aan buitenlandse reserves in een crisis belandde, toont de kwetsbaarheid van de economie. Deze kwetsbaarheid wordt mede veroorzaakt doordat Russische bedrijven de afgelopen jaren veel in het buitenland geleend hebben. Tegenover grote omvangrijke reserves ontstonden zo grote buitenlandse schulden. De terugval in groei is nu dan ook veel groter dan in Brazilië, China en India (zie grafiek 7). Ook nam de inflatie de afgelopen jaren weer toe, wat tot een stijging van de reële wisselkoers leidde, waardoor de concurrentiepositie van het bedrijfsleven sterk is uitgehouden (zie grafiek 6). Recente devaluaties hebben dit slechts gedeeltelijk gecompenseerd. Tegelijkertijd zorgde deze devaluatie wel voor extra problemen voor de private sector met zijn omvangrijke buitenlandse schulden. Problematisch blijft ook de sterke reflex, mede gevoed door hyperinflatie en financiële crises in de jaren negentig, om in tijden van crisis kapitaal het land uit te laten vluchten. Honderden miljarden dollars verlieten het afgelopen half jaar land, ook omdat banken ter bestrijding van de crisis verstrekte noodkredieten van de centrale bank gebruikten om op een verdere daling van de roebel te speculeren.

Openheid

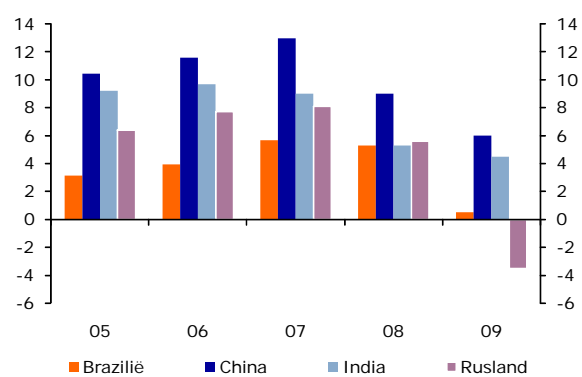
Wanneer gekeken wordt naar openheid valt op dat Rusland hiervan vooral de verkeerde soort heeft. De afgelopen jaren stroomde vooral veel kapitaal in de vorm van bankleningen het land in. Doordat deze vaak opdrogen in tijden van

Grafiek 6: Hoge inflatie holt concurrentiepositie uit

Bron: EIU

Grafiek 7: Terugval veel sterker dan in andere

Bron: EIU, Rabobank schattingen

Rusland

---

crisis heeft dit de kwetsbaarheid van de economie vergroot. Het regime voor buitenlandse directe investeringen, die minder volatiel zijn en vaak gepaard gaan met kennisoverdracht, werd daarentegen vooral in de strategische sectoren juist aangescherpt. Juist nu de productie van olie en gas stukt en nieuwe winninglocaties meer geavanceerde technologie vereisen, remt dit de ontwikkeling. Met een FDI instroom van 3,6% van het BBP in 2008 steekt Rusland op het eerste gezicht goed af tegen Brazilië (2,5%), China (2,4%) en India (3,4%). Een groot deel hiervan vindt, ondanks het restrictieve regime, echter plaats in de grondstoffensector en draagt daardoor weinig bij aan diversificatie en werkgelegenheid. Rusland exporteert dan ook vrijwel alleen olie en gas (68% van export) en metalen (14%). Brazilië, een andere BRIC met veel grondstoffen, is er juist wel in geslaagd te diversifiëren. Grondstoffen maken hier slechts ongeveer de helft van de totale export uit. Verder wordt de handelsintegratie van Rusland in de wereldeconomie gehinderd doordat Rusland nog steeds niet is toegetreden is tot de WTO.

Onderwijs

Mede dankzij omvangrijke investeringen in de Sovjettijd heeft Rusland een relatief hoog opgeleide bevolking. Sinds de val van de Sovjet-Unie vond echter een enorme *brain drain* plaats. Verder lijdt ook het onderwijs onder de geringe kwaliteit van de overheid. Bovendien erodeert veel menselijk kapitaal door alcoholisme en de deels daarmee samenhangende sterk gedaalde levensverwachting. De gemiddelde levensverwachting bij geboorte voor een Russische man is volgens UNDP 58,6 jaar, lager dan die in China (71 jaar), Brazilië (68,1) en het veel armere India (62,3). Een hoog sterftecijfer in combinatie met een laag geboortecijfer zorgt bovendien voor een dalende bevolking. Ook wat betreft menselijk kapitaal zijn de vooruitzichten dus somber.

Conclusie

Veel meer dan in de andere BRIC-landen houden structurele problemen de opkomst van Rusland tot economische grootmacht tegen. Slecht bestuur en corruptie zijn diepgeworteld in Rusland. Met zijn grondstoffen en relatief goed opgeleide bevolking blijft Rusland een land met veel potentie. De overvloedige aanwezigheid van delfstoffen is per saldo echter eerder een vloek dan een zegen: zowel politieke macht als economisch succes draaien in landen met grondstoffen vaak vooral om het bezit van deze goederen, en niet om de beste politieke vertegenwoordiging van het electoraat of ondernemerstalent. Zo ook in Rusland. De eerdergenoemde sterke verwevenheid in de top van overheid en bedrijfsleven maakt het onwaarschijnlijk dat hierin snel verandering zal komen. Wanneer de wereldeconomie weer aantrekt, zal ook de Russische economie zich wel weer herstellen. Het zal echter veel langer duren voordat ook de structurele problemen waarmee Rusland kampt opgelost kunnen worden. Rusland is nog lang geen echte BRIC-economie. Hoogste tijd dus om de R uit BRIC's te halen.

Herwin Loman
H.Loman@rn.rabobank.nl